

T.C.  
ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI  
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE VE TÜRKMEN TÜRKÇELERİNİN  
KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN  
G. SELCAN SAĞLIK

TEZ DANIŞMANI  
DOÇ. DR. BERDİ SARIYEV

ANKARA-2001

1.1 "Türkmen" Adı Hakkında

"Türkmen" kelimesi ilk olarak Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lûgat-it Türk'ünde geçmektedir. Kaşgarlı, Divan'ında Türkmen maddesinde "*Bunlar Oğuzlardır. Bunlara Türkmen denilmesinde bir hikâye vardır*" der ve Türkmen adını Büyük İskender (İskanderya) ile ilgili bir rivayetle açıklar. Kaşgarlı'nın naklettiği rivayete göre Büyük İskender Türk ülkelerine yöneldiği sırada Balasagun'da oturan Şu adında bir Türk hakamı doğuya çekilmiş, orada yalnız 22 kişi kalmış, bir süre sonra başka iki kişi daha katılmıştır. İskender üzerlerinde Türk belgeleri bulunan bu 24 kişiye Farsça "Türkmanend" (Türke benzer) demiştir ve Türkmen adı böyle oluşmuştur. Kaşgarlı Türkmen adını bu rivayetle açıkladıktan sonra, rivayetten yola çıkarak Türkmenlerin aslında 24 boy olduklarını belirtmiştir.<sup>1</sup>

Bazı tarihçisi Reşideddin'in *Camii't-Tevarih*'inde de benzer bir rivayetin geçtiği belirtilir.<sup>2</sup> Türkmen adı Türkimân "imân etmiş Türk" olarak da açıklanmaya çalışılmıştır. Bu rivayet Bedreddin Aynî tarafından bildirilmiştir.<sup>3</sup>

Türk yazarlardan Hüseyin Hüsameddin'e göre, *-men* Türkçe büyüklük eki olup, Türkmen "büyük Türk" demektir. Necip Asım'a göre kelime, Türk ile adam anlamına gelen *-man*'dan ortaya çıkmıştır ve "Türk eri" anlamındadır.<sup>4</sup>

A. Vámbéry "Türkmanend" rivayetini reddettiği gibi, *Türk men* "ben Türküm" anlamına da kabul etmemiştir. Ona göre "Türkmanend" rivayeti sadece bir kelime türüdür ve Farsça "Türkmanend" biçiminin "Türkmen" olarak kısaltıldığı düşünülemez. Türkmenlerin Farsça bir ad almaları da düşünülemez. Vámbéry'ye göre Türkmen adı *Türk* adıyla *-men* ekinin birleşmesinden oluşmuştur. *-men* eki Türkçe adlar yapımında kullanılan bir ektir. Bu bakımdan Türkmen adı "Türklük"

<sup>1</sup> Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lûgat-it Türk*, Çev : Besim Atalay, TDK Yay., C: III, 3. Baskı, Ankara, 1982, s. 40-41.

<sup>2</sup> Reşideddin, *Camii't-Tevarih*, "Türkmen adı, Manası ve Mahiyeti", *Jean Deny Armağanı*, TDK Yay., Ankara, 1982, s. 122.

<sup>3</sup> Reşideddin, *Camii't-Tevarih*, a.g.m., s: 122.

<sup>4</sup> Necip Asım, *Türkmen*, a.g.m., s: 122.

## 2.2.1 Bugünkü Türkmen Coğrafyası

### 2.2.1.1. Türkistan Türkmenleri

#### 2.2.1.1.1. Türkmenistan

Türkmenistan Türkmenleri bugün, güneyde İran, güneydoğuda Afganistan, kuzeyde Özbekistan, kuzeyde Kazakistan ve batıda Hazar denizi ile sınırlanan Türkmenistan Cumhuriyeti'nde yaşamaktadırlar. Türkmenlerin tarihte Mangışlak ve Ahal bölgelerinde bu topraklarda çok eski zamanlardan beri yaşadıkları bilinmektedir. Bu bölgelerden beri göçebe hayatı sürdüren Türkmenler, Türkmenistan'ın 1881'de Rusya tarafından istilâsı üzerine yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır.<sup>45</sup>

27 Ekim 1991'de bağımsızlığını elde eden bugünkü Türkmenistan Balkan, Daşoğuz (Daşhovuz), Ahal, Levap ve Marı olmak üzere beş vilâyetten oluşmaktadır. Başkenti Ahal vilâyetindeki Aşgabat şehridir. Diğer önemli şehirleri Marı (Merv), Türkmenbaş, Daşoğuz (Daşhovuz), Türkmenabat (Çärcev), Atamırat (Kerki) ve Gökdepe'dir.<sup>46</sup>

Bugün tespit edilen Türkmen boylarının XIV.-XVI. yüzyıllar arasında birbirlerinden ayrılmaya başladıkları düşünülmektedir.<sup>47</sup> Günümüzde Türkmenistan'da yaşayan 26 Türkmen boyu şunlardır: Teke, Yomut, Ärsarı, Salır, Sak, Çovdur, Alili, Gökleñ, Nohur, Änevli, Arabacı, Ata, Garadaşlı, Yemreli, Mırac, Ofam, Sakar, Surhı, Hasar, Esgi, Kıracılı, Burkaz, Düyeci, Mürçeli, Mehinli ve Çandır. Bunlardan en büyük boylardan olan Tekeler Ahal ve Marı vilâyetinde, Yomutlar Balkan ve Daşhovuz vilâyetinde, Ärsarılar Levap vilâyetinde ve Gökleñler Gökdepe olarak Balkan vilâyetinde yaşamaktadırlar.

Türkmenistan'da 1897 yılında 382.487 olan Türkmen nüfusunun, 1995 yılında 448.000'e ulaştığı görülmüştür. Bu nüfusun %77'sini Türkmenler, %9,2'sini Özbekler, %6,7'sini Ruslar, %2'sini Kazaklar oluşturmaktadır.<sup>48</sup>

<sup>45</sup> "Türkmenler" maddesi, *Türk Ansiklopedisi*, MEB Yay. , C: 32, Ankara, 1983, s: 434.

<sup>46</sup> *Türkmenistan Ülke Raporu*, TİKA Yay. , Ankara, 1996, s: 13.

<sup>47</sup> Larry Clark, M. Thurman, D. Tyson, *Turkmenistan, Kazakistan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan Country Studies*, Edited by Glenn E. Curtis, Washington D.C, 1997, s: 34.

<sup>48</sup> *Türkmenistan Ülke Raporu*, TİKA Yay. , Ankara, 1996, s: 14.